

5. Джавтобелли З. Унутылмаз устазлар / З. Джавтобелли // Ленин байрагы. – 1980. – 17 июль. – С. 4.
6. Керим И. А. И. Гаспринскийнинъ «Джанлы» тарихи 1883 - 1914. / И. А. Керим. – Акъмесджит, 1999. – С. 91, 258, 346-347.
7. Керим И. А. Къавушмагъан – дюньядан «ах» деп кетер, Сатырларда одельген олюмден бетер... / И. А. Керим // Къырым. – 2006. – 22 апрель. – № 34.
8. Керим И. А. Муджде / И. А. Керим // Янгы дюнья. – 1991. – 25 сентябрь. – № 39.
9. Керим И. А. Эшит мейвта не сёйлеюр : [Асан Чергеевнинъ поэмасына даир базы къайдлар] / И. А. Керим // Ыылдыз. – 1996. – № 6. – С. 158-162.
10. Киримов Т. Асан Чергеев / Т. Киримов // Научный бюллетень. – 2002. – № 2. – С. 10-11.
11. Кончевский А. Сказки, легенды и предания Крыма : [Сказка «Горе» от А. Чергеева] / А. Кончевский. – М., Л. : Типо-литография Центросоюза, 1930. – С. 16-20.
12. Къуртнезир Закир. Къырымтатар эдилери / Закир Къуртнезир. – Симферополь, 2000. – С. 38-39.
13. Ляtif-заде А. Къырымтатар эдебиятынынъ сонъки девири акъкъында / А.Ляtif-заде // Окъув ишлери. – 1927. – № 4-5. – С. 31-32, 39, 40-41.
14. Мурадасилов А. Ф. Асан Чергеевнинъ «Эшид, мевта не севлеюр!» поэмасынынъ толу метни! / А. Ф. Мурадасилов // Янгы дюнья. – 2009. – 30 декабрь. – С. 10.
15. Мурадасилов А. Ф. «Эшит, мевта не сёйлеюр» поэмасы мисалинде Асан Чергеевнинъ бедий усталыгы / А. Ф. Мурадасилов // Ыылдыз. – 2008. – № 4. – С. 168-185.
16. Фазыл Риза. История крымскотатарской литературы / Риза Фазыл, Сафтер Нагаев. – Симферополь : Крымучпеднегиз, 2001. – С. 207-211.
17. Чергеев А. А. Творчество Асана Чергеева (1879 - 1946) в системе школьного образования крымских татар / А. А. Чергеев // Эстафета поколений : материалы науч.-практ. конф., посвященной 155-летию со дня рождения Исмаила Гаспринского (23 марта 2006). – Симферополь, 2007. – С. 91-98.
18. Чергеев А. М. Эшид, мевта не севлеюр! : поэма / А. М. Чергеев. – Джанкой : Тип. М. И. Абкина, 1909. – 12 с.
19. Чунак А. Уважение к просвещению было всегда : [Воспоминания Айдера Чергеева об отце Асане Чергееве] / А. Чунак // Голос Крыма. – 2002. – 5 июля.
20. ГА АРК. – Ф. 49. – Оп. 1. – Д. 4834. – Дело Таврического Дворянского Депутатского Собрания.
21. ГА АРК. – Ф. 26. – Оп. 3. – Д. 743. – Канцелярия Таврического Губернатора.
22. ГА АРК. – Ф. Р-20. – Оп. 12. – Д. № 141. – Народный комиссариат просвещения Крымской АССР.
23. ГА АРК. – Ф. Р-20. – Оп. 12. – Д. № 93. – Протоколы заседаний аттестационной комиссии НАРКОМПРОСА Крымской АССР по аттестации учителей начальных школ Зуйского р-на. 1938 г.
24. ГА АРК. – Ф. Р-1188. – Оп. 3. – Ед. хр. 66. – Постановление Симферопольского СНК РСФСР о сверхурочных работах.
25. ГА АРК. – Ф. 27. – Оп. 3. – Д. 143а. – Дело Канцелярии Таврического Губернатора.
26. ГА АРК. – Ф. 376. – Оп. 5. – Д. 8196. – Дело Симферопольского окружного Суда по 2-му гражданскому отделению.
27. ГА АРК. – Ф. 111. – Оп. 1. – Д. 19. – Дело Симферопольской татарской учительской школы.
28. ГА АРК. – Ф. Р-4808. – Оп. 1. – Д. № 07214.

Насібуллаєва А.Д.

УДК 811.161.2'373.72:81'23

УКРАЇНСЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З ЕТНОСИМВОЛАМИ ХАТА Й МАТИ: СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Вибір фразеологічного шару з компонентами *хата* й *мати* зумовлений продуктивністю таких фразеологізмів, високою частотністю їх функціонування в художньому і розмовному мовленні, семантичною і структурно-граматичною різноманітністю, значним конотативним потенціалом. Фактичний матеріал із названими етносимволами неоднорідний як у семантико-граматичному так і в структурно-граматичному аспектах. На сучасному етапі велика увага філологів приділяється дослідженням семантики фразеологічних одиниць (див. праці Н.Ф. Грозян [3], А.М. Емірової [14], О.М. Каракуці [6], П.О. Редіна [7], М. Ф. Алефіренко [1], Я.А. Барана [13], В.Н. Телії [9]). Ряд вчених досліджує окремі компоненти фразеологізмів: з компонентом на позначення простору і часу (П.О. Редін) [7], з компонентом «душа» (О.М. Каракуця) [6], фразеологічна мікросистема «Поведінка людини» (Н.Ф. Грозян) [3] та ін.

Фразеологізми з компонентами-символами *хата* й *мати* заслуговують на особливу увагу, бо становлять значну частину фразеологічного фонду української мови і активно функціонують в живому мовленні та художній літературі. Дослідження ФО з компонентами *хата* й *мати* допоможе поглибити уявлення про фразеологічні одиниці та специфіку їх семантики. Важливість указаної проблеми для розробки інших питань фразеології свідчить про її **актуальність**.

Мета статті - виявити семантико-граматичні особливості фразеологізмів із етносимволами *хата* й *мати* в українській мові.

На підставі аналізу семантико-граматичної класифікації М.Ф. Алефіренка [1, с. 44] і дослідженого матеріалу виділяємо три групи ФО з етносимволами *хата* й *мати*:

1) фраземи з повною парадигмою формотворення: *вража матір* [8, с. 370], *вразжюї матері, вразжій матері, вразжу матір, вразжою матір'ю, на вразжій матері; повна хата* [8, с. 742], *повної хати, повній хаті, повну хату, повною хатою, на повній хаті* та ін.

2) фраземи з відносно дефектною парадигмою формотворення: *хата не зачинається* [11, с. 224] – форма недоконаного виду; *як (у чому) мати (матір) народила* [8, с. 371] – форма доконаного виду. Теоретично можлива форма протилежного виду «демонтує» [див. 1, с. 44] фразему і переводить її до класу синтаксично вільних словосполучень. Пор.: хата не зачинилась (чомусь); у чому мати народжувала.

3) незмінні фраземи з повністю відсутньою парадигмою формотворення: *моя хата скраю* [11, с. 921], *лихо матері* [11, с. 427], *ні кола ні двора* [11, с. 385], *хоч з (із) хати тікай* [11, с. 884] та ін.

Згідно з класифікацією, запропонованою М.Ф. Алефіренко, ФО з компонентами-символами *хата* й *мати* можна згрупувати умовно в такі семантико-граматичні розряди: субстантивні, ад'єктивні, дієслівні, адвербіальні та інтер'єктивні [1, с. 46].

Субстантивні. Субстантивними називаються фраземи з узагальнено-предметною семантикою, об'єктивованою в граматичних категоріях роду, числа й відмінка [1, с. 46]. Субстантивний розряд фразеологізмів із етносимволами *хата* й *мати* представлений фразеологізмами: *карткова хатка* – ілюзія [8, с. 741]; *ні кола ні двора* – відсутність господарства [11, с. 385], *Іванова хата* – в'язниця [8, с. 741]; *повна хата* – велика кількість кого-, чого-небудь [11, с. 921]; *твоя хата (двері) моїй (нашій) хаті троюрідний погріб* – далека рідня [8, с. 741]; *хатня морква* – лайка [11, с. 506]; *альма матер* – університет [11, с. 14]; *мамина доця* – розпещена дівчина [11, с. 262]; *мамин мізинчик* – наймолодша в сім'ї дитина [11, с. 491]; *мамин синок* – розпещений хлопчик або юнак [11, с. 805]. Фразеологізм *вража мати (нечиста, хрінюва мати)* [8, с. 370] в поєднанні з дієсловами набуває значення «небажані обставини, щось незрозуміле».

У субстантивних фраземах не завжди спостерігається єдність родового значення і родової форми. Наприклад, *мамин мізинчик* – наймолодша в сім'ї дитина [11, с. 491] – за формою чоловічого роду, а за змістом – жіночого.

Як правило, співвідносні форми множини мають ті компоненти фразем, у яких вихідною формою служить одина. Наприклад, фразема *мамин синок* [11, с. 805] (вихідна форма) вживається також у множині – *мамини синки* [11, с. 805]. Наприклад: *Мамин синок* (одн.) *Юрцьо до двадцяти років і стеблини не перервав* [10]. *Прості хлопці всі залишаються* [на цілині], – *гомонів він* [провідник], *складаючи у стовпець простирала*. – *А кручені паничі, мамині синки* (мн.) *та доньки, що цвітасто повдягалися на дорогу, швидко полиняють. Повтікають через місяць* (А. Хорунжий) [11, с. 805].

Дієслівні. До дієслівного розряду належить велика кількість фразеологізмів із етносимволами *хата* й *мати*: *не держатися хати* – блукати [11, с. 921]; *не виходити з хати хати* – сидіти вдома, не бувати серед людей [11, с. 112]; *наплювати в хату хату* – навідатися до кого-небудь [11, с. 532]; *іти (ходити) / піти з торбою (торбами) по хатах* – жебрати, просити милостиню [11, с. 356]; *вертатися до хати* – до рідного краю, додому [11, с. 921]; *попорипати у хату* – довго ходити до кого-небудь [11, с. 921]; *підвести / підводити під дурного хату* – ошукати кого-небудь [11, с. 631]; *не могли й хати перейти* – бути дуже слабим, хворим [11, с. 501]; *виносити сміття з хати* – розголошувати щось неприємне [11, с. 91]; *не мінати хати чиєї* – заходити до кого-небудь, часто бувати у когось [11, с. 487]; *смоктати мамину цицю* – бути дуже малим [11, с. 836]; *всмоктувати (всисати) / всмоктати (ввіссати з молоком матері що* – засвоювати щось з дитинства, звикати до чогось [11, с. 467]; *і (рідна) мати не впізнає / не пізнає* – змінитися дуже [8, с. 370]; *годитись у матері* – бути дорослішим [11, с. 179] та ін.

Категорія виду належить насамперед дієслівному компоненту фраземи [4, с. 26], а відповідне видове значення – всій фраземі. Недоконаний вид мають фразеологізми: *не держатися хати* [11, с. 921]; *не мінати хати* [11, с. 487]; *не виходити з хати* [11, с. 112]; *смоктати мамину цицю* [11, с. 836] та ін. Наприклад: *А ти мене не вчи! – раптом скитів Оксен. – Ти ще мамину цицю смоктав* (нд. в.), *коли я ферму організовував* (Г. Тютюнник) [11, с. 836]. В результаті дослідження виявлено, що фразеологізм *наплювати в хату* [11, с. 532] має форму доконаного виду. Наприклад: *Як до чужих, то і на увесь день, а до мене – і в хату не наплювала* (д.в.) [11, с. 532]. Корелятивні (двовидові) форми утворюють фразеологізми: *всмоктувати (всисати) з молоком матері* (нд.в.) – *всмоктати (ввіссати) з молоком матері* (д.в.) [11, с. 467]; *виносити сміття з хати* (нд.в.) – *винести сміття з хати* (д.в.) [11, с. 91]; *підвести під дурного хату* (нд.в.) – *підводити під дурного хату* (д.в.) [11, с. 631] та ін.

Ад'єктивні. Серед ФО з компонентами *хата* й *мати* зафіксовано такі ад'єктивні фразеологізми: *як у дурного на хаті* – неохайний [8, с. 742]; *хата без дверей* – відкритий, дружній [12]; *хата на курячих нізках* – маленька, вбога [11, с. 551]; *як (у чому) мати (матір) народила* – голий [8, с. 371]; *ні к чортовій матері* – недоброякісне, погане [11, с. 467]. Формуванню ад'єктивних якостей у фразеологізмах *хоч з (із) хати тікай* – нестерпний [11, с. 884] із стрижневим компонентом-дієсловом у наказовому способі сприяє той факт, що імперативні форми, позбавлені основних дієслівних категорій [2, с. 180], здатні виконувати оцінювально-характеризуючу роль. Виражена імперативною формою дієслівного компонента, якісна ознака інтенсифікується у фраземі видільною часткою *хоч*. Наприклад: *Така в мене нечисть завелася на горіщі, спати не дає, жити заважає, змучила мене, запаморочила, хоч із хати тікай* (Г. Тютюнник) [11, с. 884]. Ад'єктивна фразема *як (у чому) мати (матір) народила* [8, с. 371], побудована за моделлю речення. Можливість утворення ад'єктивних фразем без структуротворчого прикметника пояснюється тим, що його «граматичні форми не виражають ніяких додаткових лексичних значень, крім загального значення узгодженої ознаки. Вони цілком синтаксичні і саме тому більш абстрактні» [2, с. 151].

Адвербіальні. Фразеологізми *повна хата* – багато [8, с. 741]; *як (мов, ніби) карткова хатка* – легко й швидко [8, с. 741]; *як віник по хаті* – швидко [12]; *під дурного хату* – невідомо куди [8, с. 742]; *аж хата трясеться* – сильно [8, с. 741]; *на всю хату* – голосно [8, с. 741]; *наговорити повну хату* – багато [11, с. 921]; *хоч із хати тікай* – нестерпно [11, с. 884]; *у хаті хоч вовків ганяй* – холодно [11, с. 188] з компонентом-символом *хата* належать до розряду адвербіальних. Зафіксовано ще такі адвербіальні фразеологізми з компонентом *мати*: *лиха (врагова, вража і т. ін.) матери знає* – невідомо, незрозуміло [11, с. 467]; *до чортової (лихої, бісової, нечистої та ін.) матери* – дотла, нанівець, неодмінно чи багато [11, с. 466]. М.Ф. Алефіренко у своїй праці «Теоретичні питання фразеології» зауважує, що «за синтаксичною структурою адвербіальних фраземи поділяються на дві групи: 1) побудовані за схемою речення 2) утворені за моделями словосполучень [1, с. 63]. Проаналізований матеріал свідчить, що до першої групи належить фразеологізм *у хаті хоч вовків ганяй* [11, с. 188]. До другої групи належать одиниці прийменниково-відмінкового походження – *під дурного хату* [8, с. 742]; *як віник по хаті* [12]; *на всю хату* [8, с. 741]; *аж хата трясеться* [8, с. 741].

Інтер'єктивні. Дослідники виділяють 4 семантичних типи інтер'єктивних фразем: а) емоційні, б) імперативні, в) запевнення у достовірності сказаного г) формули соціального етикету [5, с. 5].

Серед досліджуваних ФО з компонентом *мати* наявні емоційні (*Ой Мати Божжа!* [8, с. 370]; *ой (ох), матінко [ж] моя [рідна]!* [11, с. 477]; *От вража матери!* [8, с. 370]; *що за вража матери* [8, с. 370]; *враг його (її) матери!* [11, с. 150]; *дій його матери!* [11, с. 467]; *лиха (врагова, вража та ін.) матери знає* [11, с. 467]; *лихо (лиха) матери* [11, с. 427]; *матери в печінку* [11, с. 467]; *матери твоїй дуля!* [11, с. 467]; *матери його (твоїй, їх) біс* [11, с. 31]; *матери (бісові) його (їх, її та ін.) ковінька (корінь)!* [11, с. 467]; *матери його хирия!* [11, с. 925]; *трясця його матери* [11, с. 467]; *якої чортової (бісової, вражої та ін.) матери* [11, с. 467] та ін.) та імперативні (*хай (нехай) Мати Божжа милує (прощає, боронить та ін.) кого* [11, с. 467]; *крий Мати* [11, с. 397]; *кат його (її) (мату) бери (забирай)* [11, с. 366]; *не дай Мати Божжа* [11, с. 218] та ін.) типи фразем. Для ФО з компонентом *хата* інтер'єктивний розряд не є продуктивним.

Більшість інтер'єктивних фразем в українській мові емоційного значення. Вони виражають почуття людини, модально-оцінювальні характеристики певних ситуацій, ставлення до висловлених думок співбесідника або навіть погрозу. Наприклад: *Отже ж і пожалував [чорта], бодай його хрінова матери жалувала!* (Марко Вовчок) [8, с. 370]; *Так не годиться голові [співати]. Ова! Люде почують, будуть тукати. Ви ж голова, – здержував Чабанця десяцький. – А матери їх ковінька! А що мені до того?* (І. Нечуй-Левицький) [11, с. 467]; *Чомусь не хотять давати податів, несправно дають очкове, одсипне, подомне. – О лихо їх матери, коли так! То забрати од їх силою десяту частку товару, овець, бджіл та усякої пащині. Беріть силою!* (І. Нечуй-Левицький) [11, с. 427]. У наведених прикладах фразема *вража матери* [8, с. 370] виражає почуття незадоволення; *матери їх ковінька* [11, с. 467] – емоційно-експресивний стан подиву та обурення; *лихо їх матери* [11, с. 427] – експресію лайки чи погрози.

Отже, у досліджуваному корпусі фразеологічних одиниць з етносимволами *хата* й *мати* виділено такі семантико-граматичні розряди ФО: субстантивні, дієслівні, ад'єктивні, адвербіальні та інтер'єктивні. Найчисленішими є дієслівний та інтер'єктивний розряди ФО. Серед фразеологізмів дієслівного розряду найуживанішими виступають фразеологічні одиниці дійсного способу та корелятивної видової форми. Найбільш частотним серед інтер'єктивних фразеологізмів є емоційний та імперативний типи. Для фразеологізмів з компонентом *хата* інтер'єктивний розряд не є продуктивним. Найменша кількість фразеологізмів із етносимволами *хата* й *мати* зафіксована в ад'єктивному розряді.

Перелік умовних скорочень:

д.в. – доконаний вид

див. – дивіться

мн. – множина

нд.в. – недоконаний вид

одн. – одна

пор. – порівняйте

СФУМ – Словник фразеологізмів української мови / уклад.: В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, В. В. Дятчук, Н. М. Неровня, Т. О. Федоренко. – К. : Наукова думка, 2003. – 1097 с.

ФО – Фразеологічна одиниця

ФСУМ – Фразеологічний словник української мови / уклад.: В. М. Білоноженко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк та ін. – К. : Наук. думка, 1999. – Т. I. – 528 с.; Т. II. – 984 с.

ФСУМ-1 – Фразеологічний словник української мови : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovopedia.org.ua/49/53392-0.html>

Джерела та література:

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології : монографія / М. Ф. Алефіренко. – Х. : Вища школа, 1987. – 134 с.
2. Виноградов В. В. Русский язык: грамматическое учение о слове : учеб. / В. В. Виноградов. – М. : Высш. шк., 1972. – 614 с.

3. Грозьян Н. Ф. Фразеологічна мікросистема “Поведінка людини“ в українській мові (ідеографічний і аксіологічний аспекти) : автореф. дис. ... канд. філол. наук спец. 10.02.01 / Н. Ф. Грозьян. – Дніпропетровськ, 2003. – 20 с.
4. Демський М. Т. Граматичні особливості української дієслівної фразеології / М. Т. Демський // Мовознавство. – 1984. – № 2. – С. 24-32.
5. Ипполитова Н. Б. Междометная фразеология русского языка : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Н. Б. Ипполитова. – Л., 1973. – 17 с.
6. Каракуця О. М. Фразеологізми української мови з компонентом “душа” (структурно-семантичний, ідеографічний, лінгвокультурологічний аспекти) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / О. М. Каракуця. – Харків, 2002. – 19 с.
7. Редін П. О. Семантична характеристика фразеологізмів із значенням часу / П. О. Редін // Українське мовознавство. – 1987. – № 14. – С. 8-14.
8. Словник фразеологізмів української мови / уклад.: В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, В. В. Дятчук, Н. М. Неровня, Т. О. Федоренко. – К. : Наукова думка, 2003. – 1097 с.
9. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и культурологический аспекты : монография / В. Н. Телия. – М. : Школа “Языки русской культуры”, 1996. – 288 с.
10. Українська народна казка: Про неробу Юрка, маминого сінка : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://chytanka.com.ua/ebooks/index.php?action=url/view&url_id=865
11. Фразеологічний словник української мови / уклад.: В. М. Білоноженко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк та ін. – К. : Наук. думка, 1999. – Т. I. – 528 с.; Т. II. – 984 с.
12. Фразеологічний словник української мови : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovopedia.org.ua/49/53392-0.html>
13. Фразеологія: знакові величини / Я. А. Баран, М. І. Зимомря, О. М. Білоус, І. М. Зимомря. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 256 с.
14. Эмирова А. М. Структурные и семантические характеристики одного фразеологического поля / А. М. Эмирова // Вопросы фразеологии : сб. науч. статей. – Самарканд, 1977. – Вып. 9. – С. 11-15.

Покотило К.С., Школенко Д.В.

УДК 821.161.2+94(477)

ОБРЯДОВА ЇЖА УКРАЇНЦІВ ЯК ТРАДИЦІЙНА СУСПІЛЬНА ЦІННІСТЬ

Народна обрядова їжа – святкова, ритуальна або церемоніальна – не лише засіб задоволення життєвої потреби людини, а й важлива форма соціального спілкування, традиційна суспільна цінність, що несе на собі символічне навантаження [4, с. 143].

В народному харчуванні українців святкова й обрядова їжа завжди посідала чільне місце. На відміну від повсякденної, вона виступала формою громадського і родинного спілкування, виконувала об'єднувальну та символічну функції. Це і зумовлює *актуальність* даного дослідження, оскільки вживання святкових і обрядових страв обов'язково супроводжувало низку звичаїв та обрядів, що окреслює чітку картину культури й побуту українського народу, їх традиційну суспільну цінність.

Мета статті полягає у вивченні особливостей народної обрядової їжі як незмінного атрибуту в історичному аспекті.

Умовно поділивши обрядовий цикл свят на дві групи – *сімейні* (родини, весілля, поминки) і *календарні* (різдвяно-новорічні, великодні та ін.), розглянемо їжу як незмінний атрибут.

До святкових і урочистих подій кожний селянин намагався приберегти і придбати необхідну кількість відповідних продуктів, а страви готував із них особливо старанно, суворо дотримуючись ustalених традицій. Зазначимо, що для святкового столу готували їх або з більшою кількістю приправ і з м'ясом (рибою), або лише пісними, що залежало від характеру родинної події чи календарного свята, харчових заборон та інших факторів [1]. На відповідних стравах і зосередимо основну увагу.

Серед сімейно-побутової обрядовості українців одне з важливих місць посідала в минулому і посідає досі родильна. Так, згідно з давньою традицією, ще наприкінці ХІХ ст. у деяких регіонах Лівобережної України на родини «баба-повитуха» чи «пупорізка» (котра приймала роди), спеціально пекла для породілі паляниці, а на теренах Гуцульщини – *колачки*. Особлива роль у родинах (хрестинах) відводилась каші («бабина каша»). Згідно з традиційними уявленнями і повір'ями, вона мала забезпечити здоров'я породіллі, життя немовляти і вберегти його в майбутньому від різних недуг [5].

Виразною особливістю українського весільного обряду було виготовлення короваю. Ареал його поширення охоплює майже всю територію України (крім деяких районів Закарпаття та Середньої Наддністрянщини, де функції короваю виконували *весільні колачі* [4,с.144]. Споживали на весіллі також інші види обрядового хліба – дивень (Середнє Подніпров'я, Південь України, Слобожанщина), верч (Полісся), лежень (Слобожанщина, Середнє Подніпров'я) [5].

Широко використовувався у весільній обрядовості українців мед. Зокрема, після церковного шлюбу (вінчання) ним мастили молодим вуста – "аби життя було солодким і багатим у любові на довгі літа" [3].

Поминальний обід після поховання небіжчика, а також під час вшанування його пам'яті на дев'ятий, сороковий день і роковини супроводжувала теж спеціальна обрядова страва – *коливо* (у більшості регіонів України), *канун* (Слобожанщина, південні райони Лівобережної України). Традиційно це була прісна каша з пшеничної чи ячмінної крупи, яку остуджували і заливали медовою ситою. За свідченнями українських